

Romoda Renáta

· Újvidéki Egyetem, BTK,
· Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
· r.reni89@gmail.com

AZ ARANY A DISZCIPLÍNÁK SZÖVEVÉNYÉBEN

Multikulturális és regionális térben

Gold in the Web of Disciplines
Multicultural and regional aspects

A dolgozat interdiszciplináris vonatkörben igyekszik körülhatárolni az arany fogalmát, használati körét, illetve irodalmi szövegek, valamint a filmkultúra révén is értelmezi szerepét és jelentéseit a világban. Bemutatja az arannyal kapcsolatos babonákat, hiedelmeket. Az aranyat mint anyagot, természeti elemet, az emberek által használt fizetőeszközt, illetve jelképet vizsgálja. A munka az arany fogalmának irodalomban való megjelenésével, feljegyzések, történelmi adatok segítségével az ókortól kezdve az alkímia, vagyis az arany előállításának tudományán át, a XIX. századi aranylázakon keresztül napjaink aranyfogalmáig vezet. Egy-egy regénnyel, novellával, valamint anekdoták, legendák segítségével, illetve ezekből különböző részek kiragadásával próbálja alátámasztani, vagy éppen megcáfolni ezeket a történelmi állításokat, hiedelmeket. Ezenkívül Vajdaság kiemelésével is vizsgálja Jókai *Az arany ember* című regényét. A Vajdaság, pontosabban a Duna-mítosz, illetve a Duna melletti települések kutatásának segítségével.

A befejező rész – mint az egész dolgozat összefoglaló egysége – Jókai Mór *Az arany ember* című regényével foglalkozik: összeköti a különböző diszciplínák aranyjelentéseit, s a különböző szálakat e mű kontextusában értelmezi.

Kulcsszavak: arany, aranyláz, Jókai Mór, Selmechánya, Duna, Bölcsek Köve, film, irodalom

BEVEZETŐ

Az arany a történelem kezdete óta s még korábbról is ismert nemesfém (www.kislexikon.hu). A legnemesebb nemesfém, mely jellegzetesen sárga színével szinte megbabonáz. Egy anyag, mely sok háború oka, s a társadalmi ranglétrán való felemelkedés eszköze, a gazdagság szimbóluma.

A napfény, az isteni hatalom, a megvilágosodás, a halhatatlanság, a dicsőség jelképe. Színe a kereszténységben, az ikonfestészetben és a román kor nyugati festészetében is megjelenik. Az arany háttér a transzcendens szférára, a mennyei birodalomra utal, az arany glória pedig a megdicsőült szenteket jelképezi.

Hosszú időn át volt a legértékesebb fizetőeszköz. Fontos szerepet töltött be a világkereskedelemben. Az újkorban megjelentek a papír bankjegyek, de az arany mint tartalék megmaradt az országok pénzmennyiség-biztosítékának. A pénz ma már nem egyenlíthető ki az arannyal, e fém eszmei és anyagi értéke azonban nem fakult meg az idők folyamán, hisz még ma is vágnak hatalmas aranytömbökre, drágakövekkel díszített ékszerekre, csillogó aranykincsekre.

Már az ókorban működtek aranybányák. Az egyiptomiaknál a hatalomszerzés eszköze s jelképe volt ez a csodálatos anyag, mely évszázadok óta az emberek egybetartozását szimbolizálja. A legenda szerint ezért készítenek arany jeggyűrűket.

AZ ARANY ELŐÁLLÍTÁSÁNAK TUDOMÁNYA, AZ ALKÍMIA

Az arany a természetben elemi állapotban fordul elő, leginkább mint színarany terem, s bányásszák (www.kislexikon.hu). Az idők folyamán megpróbálkoztak előállításával is. Mivel az aranyat tartották a legtisztább fémnek, ezért keresték benne az átalakulás kulcsát és a gazdagságot. Ezzel foglalkozó tudomány az alkímia. A történelem során nem volt állandó alkímiai iskola. Egy széles és igen változékony rendszer volt, mely mindig hatott az adott kor és hely szellemére.

A középkorban három fő célja volt: egyrészt mint titkos tudomány, az aranynak kevésbé értékes fémekből való előállítására és egy minden betegség ellen használható gyógyszer feltalálására törekedett. Szerették volna felfedezni a Bölcsek Kövét, mely a tudás végtelenjét adhatja az emberiségnek, azt a vegyületet, amely ősi elképzelés szerint minden fémét arannyá változtat. Másfelől meg akarták találni az élet, pontosabban az örök fiatalság kulcsát, a Halhatatlanság Elixírjét. Végül pedig megpróbálták felfedni, hogyan lehet egy fémét másikká alakítani.

A reneszánsz idejében újult meg a tudomány, s vett új lendületet. Ekkor az alkímia célja a világ, a föld, az ember és a betegségek összefüggéseinek kutatása. Ezzel kapott ösztönzést a természet kutatása is. Kísérletet tettek egy megváltó képlet felfedezésére, amellyel megoldható a világ összes rejtélye.

Az alkímia legfontosabb féme tehát az arany, mely a test, a lélek és a szellem összessége, minden fémek legtökéletesebbike.

Az alkimisták filozófiai rendszere a kozmoszra, a mikrokozmoszra, az elemekre és az ezen összetevőkből álló világra, így az emberre is alkalmazható. Madách Imre fő művében, *Az ember tragédiájában* Ádám Johannes Kepler, a híres matematikus és csillagász – ő fedezte fel a bolygómozgás törvényeit – bőrébe bújik a két prágai színben. Kepler Rudolf császár udvari tudósa, csillagjós: „Állítsd fel, Kepler, horoszkópotam, / Rossz álman volt az éjjel, rettegek, / Mi konjunkcióban van csillagom” (MADÁCH 1977: 119). Rudolf oldalán

dolgozik a „nagy művön” mint sikertelen aranycsináló, aki az anyagot akarja létrehozni: „Mely ifjúságot önt az agg erébe, / Nemességet visz át a szürke ércbe” (MADÁCH 1977: 120). Kepler természettudós, aki műveli még az alkímia és a csillagjósolás okkult tudományait is, valójában már csak kényszerből. Rudolf császár még megrögzött alkímista, átnézi újra és „...újra Hermes Trismagistust, / Synesiust, Albertust, Paracelsust, / Salamon kulcsát és más műveket...” (MADÁCH 1977: 120), hogy megtalálja azt, ami megakadályozta áhított aranyának előállításában, mindhiába.

Rudolf már csak hatalmának megszilárdítására használta az egyházat, ami addigra már megszűnt egyeduralkodóvá lenni. Korábban az egyház sokáig üldözte és eretneknek tartotta az alkímistákat, mivel azt vallották, hogy az emberi élet teljes értelme, felismerve tökéletlenségét, megpróbálja önmagát tökéletessé tenni. A lehetetlennek tartott halhatatlanságot kívánták elérni.

Mára kiderült, az alkímistáknak nem sikerült aranyat előállítaniuk. A célhoz vezető úton azonban létrejött a kémia tudománya, ezenkívül számos olyan tudományos alaptételt alkottak meg az alkímisták, amelyet napjainkban a kémia és a gyógyszeripar is hasznosít. A tűzijáték és a foszfor is az alkímistáknak köszönhető, valamint a porcelánkészítés receptjét is ők alkották meg.

BÖLCSEK KÖVE

Az arany előállításán kívül az alkímisták azt az anyagot akarták létrehozni, mely a kevésbé értékes fémeket nemesfémekké képes átváltoztatni, egyesíti, összeolvasztja az apró drágaköveket, a terméketlen gyümölcsfákat termékenyekké teszi. Ezt az elixírt Bölcsek Kövének nevezték. Általa minden betegség gyógyítható, tehát általános gyógyszerként is alkalmazható, és az emberi élet tetszesszerű ideig meghosszabbítható, valamint segít megtartani az örök ifjúságot. A hiedelem szerint vörösborral elegyítve fiatalít, s használója elnyeri az örök életet. Használható még a gazdagság és a túlvilági boldogság megszerzésében is.

Voltak, akik az ásványokban, mások a növény- és állatvilágban, sőt akadtak, akik az emberben mint a világ legnemesebb teremtményében is keresték a Bölcsek Kövének előállításához való anyagot. Közben igen sok értékes felfedezést tettek. Más nevekkel is illették, mint például Nagy Elixír, Nagy Magisztérium, vörös tinktúra, harmadfokú medicina. Különböféle külső sajátosságokkal írták le. A legtöbb alkímista szerint a Bölcsek Köve szilárd anyag, vörös, mint a rubin, átlátszó, mint a kristály, hajlítható, mint a viasz, és mégis széttörhető, mint az üveg, s por alakban olyan, mint a sáfrány. A hiedelem szerint az anyagot készítheti maga az alkímista, de előállításának módja elsajátítható a beavatottól is, ami azonban igen nagy nehézségekkel járt, hisz az anyag nem egyforma tiszta, és így hatása is különböző. Az egészen tisztát universalnak nevezték, melynek

mennyisége igen csekély, viszont bármely fémet s annak akármilyen mennyiségét arannyá képes átváltoztatni.

Számos följegyzés igyekszik bizonyítani ezen anyag létezését. Van Helmont orvos és kémikus irataiban többször említi, hogy 1618-ban a neki küldött 1/4 szemernyi anyaggal 8 uncia higanyt változtatott át színarannyá. Helvetius, az alkimisták legnagyobb ellensége, az oraniai herceg udvari orvosa, 1666-ban egy ismeretlen egyéntől kapott anyaggal hat drachma ólmot átváltoztatott arannyá, s az alkimisták legnagyobb védője lett. Számos alkimista hivatkozik irataiban olyan pénzekre és érmekre, melyeket átváltoztatás révén készült aranyból vertek. Guselin állítása szerint 1797-ben a császári kincstárban még látható volt az az aranyérem, mely II. Ferdinánd császár jelenlétében készült aranyból veretett, és amelynek körirata az érem létrejöttének történetét bizonyította (BOKOR 1998).

A mai tudomány szerint azonban olyan anyag, mely az egyik fémet másikká, így arannyá lenne képes átváltoztatni, nem létezik.

A KAPZSIK VÁROSA, SELMECBÁNYA

A középkori Magyarországon az arany volt a legfontosabb fizetőeszköz, magának a pénznemnek a neve is ez volt, de néha elébe tették a bányászás, illetve verés helyét, mint a körmöci arany esetében.

A felvidéki selmeci érchegységben a IX. század óta kutatták és bányászták az érceket. Sok legenda született e városról. Alapításának egyik legendája szerint egy Sebenitz nevű pástyor az Óhegy sziklái alatt legeltette nyáját, amikor két szalamandrárt vett észre. Az egyik háta ezüst-, a másik arany színben csillogott. Ezek vezették el a pástort a vidék arany- és ezüstlelőhelyeire (www.selmeciszellem.hu). Mikszáth ily véleménnyel van a városról, *Az arany kisasszony* színhelyéről:

„...ha a pokolban az a gondolatjuk támad az ördögöknek, hogy várost építsenek, az bizonyosan olyan lenne, mint Selmecebánya.

...Szomorú város ez! A levegője méreg a bányák kipárolgásától, vizétől »golyva« nő a halvány arcú leányok és idétlen férfinép nyakán...

Sehol a világon nem olyan részrehajló a mennyei gondviselés, mint Selmecen. A hegyen lakónak egy órával korábban kel, és későbbben nyugszik a nap, mint a közvetlen szomszédjának, pedig alig vannak húszlépésnyire egymástól. Ha pedig át akarnak menni egymáshoz, le kell ereszkedni egészen a lutheránus templomig, onnan megkerülni a várost Szélakna felé, s ott a katolikus anyaszentegyház melletti kőlépcsőzeten felkapaszkodni a Klopacsákára, melytől már aztán tűrhető út visz a másikhoz...” (MIKSZÁTH 1978).

Az ember természeténél fogva kapzsi. Képes meghalni kincséért, mint Jókai Ali Csorbadzsija, vagy képes ellopni azt, mint Timár Mihály, aki megtartotta

a kincseket: „Kié most ez a sok kincs? Hát kié volna, mint a tied?” (JÓKAI 1969: 148), mégis jó cél vezérelte, s lelkiismerete is egyetértett vele: „Csak azért akarsz gazdaggá lenni, hogy őt boldoggá tehesd... Alhatol nyugodt lelkiismerettel ezen a jó szándékodon” (JÓKAI 1969: 151). Timár ígéretből figyelemmel kíséri Tímea életének alakulását, rendszeresen látogatja új családjánál. Terve, hogy vagyonát, apjától örökölt kincseit visszaadja a lánynak. Fájdalommal, sajnálattal látja, hogy Tímeából gúnyt űznek, s nevetség tárgyává teszik abban a házban, ahova ő maga vitte, ígéretéhez híven, mit a lány haldokló apjának tett, s ekkor elhatározza, tönkreteszi Brazovics Athanáz urat, a lány gyámját. Terveit sikerrel hajta végre, Brazovics Athanáz öngyilkos lesz, Timár pedig feleségül veszi Tímeát, visszaadva így vagyonát. Házasságuk mégsem lesz boldog. Ahogyan Midasz királyt, Timárt is boldogtalanná teszi a sok pénz, a gazdagság. Feleségének, Tímeának sem kell a hatalmas vagyon, a sok arany. Mihály csak azután találja meg boldogságát, miután végre elengedi Tímeát, egy, a civilizációtól és anyagi javaktól elzárt helyen, a Senki szigetén.

ARANYLÁZ

Az újkorban, a XIX. századi Amerikában valóságos emberáradat indult meg a jobb élet, a meggazdagodás reményében Kalifornia államban, miután 1848 januárjában James Marshall, egy épülő fűrészmalom ácsa, a Sierra Nevada lábánál, a hulladékürítő vályújában egy csillogó kavicsot talált. A felfedezést megpróbálták titokban tartani, de a hír gyorsan terjedt, kitört az aranyláz. 1849 végére már több mint százezer kincskereső próbált szerencsét. A mohó aranyásók száma nagyobb volt a kiaknázzható tárnakénál, így aztán röviddel Kalifornia megszállása után, a kalandoroknak újabb feltáratlan területekre volt szükségük. Eljutottak Coloradóba, majd tízezrek indultak el a messzi északi tartományba, Alaszkába. Ebben az államban az 1890-es évek nagy aranyásói után még 1962-ig folytatták az arany kitermelését.

Bizonyítékot arra, hogy a XIX. században, a modern technológiák nélkül is, gyorsan terjedtek a hírek, Mikszáth *Az arany kisasszony* című novellájában találhatunk. A műben Csemez úr csak ahhoz a férjhez adná lányát, aki a kisasszony súlyának megfelelő mennyiségű arannyal fizet érte. Egyik kérője, Mirkovszki Miklós azért utazik Amerikába, hogy aranyat keressen. A mű egyes motívumai egy korabeli újságcikkben láttak először napvilágot, mely a San Franciscó-i aranyásók életéről szólt, valamint felbukkan az eladott lány fabulája is, mely egy fiatal pár egybekeléséről szól, melyet a lány apja megakadályoz, amíg a kérő annyi aranyat nem hoz, mint a lány súlya. Így a fiú aranyásónak áll, a lány pedig mindent megtesz, hogy súlyát csökkentse. *Az arany kisasszonnyal* ellentétben ez a történet azzal fejeződik be, hogy a fiú meghozza a szükséges aranyat.

DUNA: KÖZÉP-EURÓPA KÉK SZALAGJA

„Egy hegylánc közepén keresztültörve tetejéről talapjáig, négy mértföldnyi messzeségben; kétoldalt hatszáz lábtól háromezerig emelkedő magas, egyenes sziklafalak, középett az óvilág óriás folyama, az Ister: a Duna” (JÓKAI 1969: 7) – írja Jókai *Az arany ember* első mondatában.

„Ez a táj, létezésének tükre...” (MAGRIS 1992) mindenképp azok számára, kik ezen hatalmas folyam partjain élnek, az élet szimbóluma.

Európa második leghosszabb folyója „dicsőséges folyó” (MAGRIS 1992), sok ország népének szimbóluma, összekötője és mindennapi megélhetésének alapforrása. A több országot érintő folyó sok nép életét, mindennapjait, kultúráját is meghatározza. A történelem folyamán összekapcsolta s hasonlóvá is tette a partjain kialakuló kultúrákat, főként miután kialakult a mindennapos dunai hajózás a XIX. században. Ennek szükséges velejárója a folyamszabályozás volt, hogy megkönnyítsék, lehetővé tegyék a hajózást. „Történetünk idejében még nem jártak a Dunán gőzhajók. Galactól elkezdve fel a Majnacsatornáig kilencezer ló járta a partokat, a hajók felvontatásával fáradva” (JÓKAI 1969: 11). Claudio Magris *Duna* című esszéregényéről egyszer azt nyilatkozta, hogy a folyó metaforaként van jelen művében, mint a változás jelképe, hiszen sohasem azonos előző önmagával.

A Galambóctól Szörényvárig tartó Vaskapu völgyében több szakaszból álló rendszer. Az Ómoldova előtti Moldova-sziget után beszűkül a folyó, ez a Galambóci szurdok – amit Galambóc váráról neveztek el –, itt a sziklák magasán emelkednek a folyó partjai mentén. Majd következik egy szélesebb szakasz, Donji Milanovac, ezután pedig a legszűkebb rész, egy mély vizű szurdok, a Nagy-Kazán-szoros, majd a Kis-Kazán-szoros – neveiket valószínűleg a meder alján lévő mélyedésekről, üstökről, kazánokról kapták. „S e két fal között foly alant a kőmederben a Duna” (JÓKAI 1969: 8). Az Orsova-völgy szélesebb szakasza után az utolsó szűkület a Sip-szurdok, mely szűkebb értelemben maga a Vaskapu, ahol a folyam kilép Havasalföldre.

„A Vaskapunak kétezer éves története van, s négy nemzet nyelvén nevezik azt” (JÓKAI 1969: 7). A környező népek számára mindig jelentős természeti akadályt képezett, s hajózni rajta veszélyes vállalkozás volt. A szoros mederszakaszát szélsőséges vízjárások jellemezték, sebes sodrás, helyenként zátonyok és sziklák nehezítették a hajósok munkáját.

Orsova és a Vaskapu-szoros között egyszer létezett egy sziget, a magyar–török–szerb hármastár közepén. A XIX. századi magyar térképeken Új-Orsova néven szerepelt Ada Kaleh sziget, neve törökül „erdősziget” vagy „szigetvár” jelentésű. Hérodotosz legendáiban Cyraunis néven említették ezt a gránitszigetet, a rómaiak gyakran nevezték Yernisnek, Saannak és Cotinusának

is, ami „cserszömörccék földjét” jelentette. A németek Caroline-Insel néven emlegették. Ez a társadalomtól és az üzleti világtól elzárt sziget volt, melyet törökök és muszlimok laktak, akik adómentesek voltak, és felmentést kaptak a hadkötelezettség alól is. A sziget festői, vadregényes tája szolgált mintául Jókai Senki szigetéhez. „A »Senki szigetének« a létezéséről pedig Frivaldszky Imre nagynevű természettudósunk által értesültem, s az a hatvanas években még a maga kivételes állapotában megvolt, mint egy se Magyar-, se Törökországhoz nem tartozó új alkotású terület” (JÓKAI 1969: 593). Frivaldszky Imre természettudós egy al-dunai geológiai túróját követően tett említést a szigetről, mely azonnal szárnyalni készítette Jókai fantáziáját. „S amint keresztülvergődött a tuskés galagonya- és vörösgyűrűbozót, amik hegyes tőreikkel összevissza szurkálták ruháin keresztül, egyszerre a bámulattól megigézve állt meg. Amit maga előtt látott, az a paradicsom volt... Aranyló, pirosuló gyümölcsrel rakva alma- és körtefák; a szilvafák minden faja, mintha rózsa- vagy liliumcsokor volna a ragyogó gyümölcstől; a fűben a láb előtt terítve hever a lehullott fölösleg fölszedetlen. Közbe egész bozótot képez a málna, ribiszke és köszméte, s a terebélyfák hézagait aranyszínű lecsüggő gyümölcságaival tölti be a cidoni alma, a birs. Ösvény nincs a gyümölcsfa-labyrinthban; fűvel van a fák alja benöve egészen” (JÓKAI 1969: 56).

1689-ben Veterani császári tábornok ismerte fel a sziget stratégiai jelentőségét, s egy erődítmény építését javasolta, mely meg is valósult. A sziget számtalanszor váltott gazdát, és tizenhatszor keresztelték át. A tulajdonosért hosszú éveken keresztül folytak harcok, hiszen aki birtokolta, ellenőrzése alatt tartotta a környékbeli vízi és szárazföldi közlekedést és kereskedelmet is. Az 1964 és 1972 között megépült Vaskapu I. erőmű építése miatti duzzasztás után a sziget víz alá került. Lakói nagy része Törökországba, kisebb része Dobrudzsába költözött (BALLA 1999).

A határok közelsége miatt a szigetlakók egy kevésbé tisztességes, de jövedelmező foglalkozást is űztek, csempészkedtek. Erről Jókai is vallomást tesz: „Azonkívül a csempészhajók egész raja járt-kelt a két ország közötti víz hátán, csupán izmos karú evezők által hajtva. A sócsempészetnek volt ott divatja. Az állam eladta másfél forintért a török parton azt a sót, aminek az ára itthon hatodfél forint; a török partról visszahozta azt a csempész, s eladta a magyar parton negyedfél forintért. S így aztán mindenki nyert rajta, az állam is, a csempész is, a vevő is” (JÓKAI 1969: 11). A sziget virágzásakor, a csempészkedésen kívül, dohány-, rózsa- és szőlőtermesztéssel foglalkoztak az ott élők.

A Duna folyamát követő hegyes, dombos tájakon mindig fontos foglalkozás volt a szőlőtermesztés. „A két part hegyei szőlőkkel, gyümölcsligetekkel fedve a tetőig” (JÓKAI 1969: 41). A hegyvidék lankái kitűnő szőlőtermő földek. Talán Jókairól is elmondhatjuk, „sokat járt ő a Bácskában” (JÓKAI 1969: 171). Is-

merte „a jó karlócai ürmös bort” (JÓKAI 1969: 171). Egyébként is híres bor ez, ahogyan maga a Tarcál-hegység, vagyis a mai Fruška gora szőlőtermelése is.

Karlóca ma is vezető szerepet tölt be a bortermelésben. Az egész városka alatt található borpincék. Karlóca, vagyis ahogy délen emlegetik, Karlovci (Sremski Karlovci szerb neve) a délvidéki Szerémségben található, a Duna jobb partján. Már a középkorban híresek lettek a karlócai borok. A karlócai ürmös különlegesen ízesített bor, legalább húszféle gyógyfüvet és fűszert keverték bele (BACSKULIN 2000).

A görögkeleti egyház fontos helyszíne ez a városka, hiszen itt található a szentszék s a Keleti Egyháztartomány, a szerb érsek székhelye is, s messze földön híres a „karlócai pátriárka” (JÓKAI 1969: 170).

A Duna minden apró kis szegletével, a folyama mellé épített városkával, a medre mellett húzódó hegyekkel és völgyekkel, az ezeken található természetadta kincsekkel „szép nagy folyam” (PETRI 1999), s maga is kincs. Mindezek mellett a római kor óta folyik aranymosás a partjain. Igaz, az arany Dunából való ipari kiaknázása sosem történt meg, de homokja tartalmaz aranyat. A hordalékban levő arany legnagyobb része a Magas-Tauernből – Ausztriában a Keleti-Alpok vidéke – származik. Itt még az ősidőkben gránitintrúzió képződött, melynek környezetében terméсарany tartalmú kvarc telérek jöttek létre, amiket ez a „zavaros, bölcs és nagy” (JÓZSEF 1936) folyó egészen déli partjaiig ma is magával sodor.

Mária királyné hajóinak aranyáról több legendás történet szól. Az özvegy királyné a mohácsi csata után hajókon próbálta Bécsbe menteni a kincstárat a törökök elől. Néhány hajó elsüllyedt valahol Esztergom és Pilismarót környékén. De egy kincseket szállító török hajóról is szólnak a történetek, mely Dunabogdány mellett süllyedt el (TÓTH 2007).

Jókai központi témájává tette a folyót: „...az élményeket, történeteket, különös hangulatú helyeket Jókai rendezett sorba állíthatta egy egészé formálva őket, megfelelő szilárdságú főtengelyt kellett keresnie. És meg is találta. A Duna lett ez a tengely, amely összeköti a regény epizódjait, a Kárpát-medencét átszelő folyó képezi az összekötő vagy éppen elválasztó hidat – és ez nem paradoxon (a kérdés: törésvonal-e vagy se haladásiránya) – Az arany ember szerkezeti egységei között, úgy, ahogy összeköt kilenc országot, kultúrákat, nyelveket, hagyományokat, politikai és társadalmi rendszereket” (SZABÓ 2002).

FILMBÉLI CSILLOGÁS

A XX. század elején egy új művészeti ág, a film jelent meg, mely a mozgófényképezés technikáján alapul. Ez azt jelenti, hogy a legtöbb művészettől eltérően nem statikus.

Az irodalmi műnek is lehet haladásiránya, viszont ez a cselekmény csak az olvasó belső világlátásában érzékelhető, emellett az irodalmi mű nem rendelkezik a vizualitás lehetőségével – kivétel a képvers lehet.

A filmfeliratokra is tekinthetünk irodalmi alkotásként. Ez a némafilmekben volt kulcsfontosságú, ahol a hiányzó jeleneteket feliratokkal helyettesítették és magyarázták.

Az irodalmon kívül a filmművészet szoros kapcsolatot ápol a képző-, illetve fotóművészettel – mindhárom művészeti ág képekben mutatja meg a világot – és a zenekultúrával is – a némafilmek korában kulcsszerepet játszott a zenei aláfestés, de a hangos filmekben is fontos hangulatkeltés és -fokozás céljából – a jelenetek pedig ugyanúgy tárulnak a néző elé, mint a színpadi művekben (SZÍJÁRTÓ 2006).

A filmtörténet kezdete óta a filmkészítők szívesen vesznek át ötleteket különböző irodalmi művekből. A kezdeti szakaszban ezeket még nem nevezhetjük adaptációnak, mert csak egyes jeleneteket vittek vászonra. Az 1910-es években már igény volt arra, hogy az irodalmi műveket – amennyire csak lehetett –, teljesértékűen adaptálják. Ekkor a filmkészítők már az irodalmi mű tiszteletéből indultak ki, valójában egy irodalmi értéket egy másik médiumban jelenítettek meg. Az adaptáció azért lehetséges, mert az irodalom és a film is történetmeselő médium, gond csak abból származik, hogy az irodalmi narráció egyes rétegei könnyen adaptálhatók, mások nem, hiszen a két médiumnak eltérő a kifejezőmódja. Az irodalom nyelvi kódokban írja le a fiktív világot, amit az olvasó képzeletében dekódol. A film viszont kész tények elé állítja nézőjét, olyanformán, hogy megjeleníti a világot, de egy személy, a rendező szemszögéből (CHATMAN 1980).

Divattá válik a nemzeti irodalmak nagy alkotásainak megfilmesítése. Így a magyar filmkultúrában elsők között viszik vászonra Jókai *Az arany ember* című regényét.

1918-ban Korda Sándor némafilmet készít a műről.¹ Ez az adaptáció elég hiányos, hiszen a némafilm amit nem tud ábrázolni képben, azt kénytelen elhagyni.

1936-ban Gaál Béla happy enddel végződő történeté dolgozta át a regényt, s a legnagyobb hangsúlyt a szerelmi szálakra helyezte, vagyis Noémi és Timár, de még inkább Tímea és Kacsuka kapcsolatának a bemutatására. Ez az adaptáció tér el jelenetek szintjén leginkább az eredeti műtől.²

Az 1962-es Gertler Viktor-féle átdolgozás viszont ragaszkodik az eredeti műhöz.³ Elmaradnak bizonyos jelenetek, de a néző ezek nélkül is ki tudja

¹ *Az arany ember*, 1918. Corvin Film, Budapest

² *Az arany ember*, 1936. Hunnia Filmgyár, Budapest

³ *Az arany ember*, 1962. Mafilm – Hunnia Filmgyár, Budapest

következtetni, mi történt közben, ha ismeri az alapművet. A díszletezés segíti leginkább a megértést.

A film egyik központi jelenete: Timár (Csorba András) megtalálja a vörös félholddal jelzett zsákot, s kiönti belőle a kincseket. Ekkor jelenik meg először a kincs, amiről ugyan végig szó van, de csak utalások formájában. Viszont feledhetetlen Béres Ilona (Tímea) arca, mikor filmbéli férjétől elkapja anyja arcképét. Ekkor jelenik meg ismét a kincs a filmben (STÖHR 2001).

De nem csak *Az arany ember* filmes adaptációjában jelennek meg kincsek, ékszerek, drágakövek. Számtalan film készült már az aranyásásról, elrejtett, elásott kincsekről, kincses szigetekről. Sok kalandvagyó utazhatott ebbe az aranytól csillogó világba, egy-egy film erejéig. Híres színészek öltötték magukra különböző aranyásók, kincskeresők jellemét, s indultak kalandos útra a nagyvilágba, igaz, csak a filmvászonon.

A némafilmek korában Charlie Chaplin – kinek jellegzetes karaktere kultikussá vált, s majdnem száz évvel később is mindenki számára ismerősen cseng ez a név – írt és rendezett, illetve főszerepet is vállalt egy némafilmben, amely 1925-ben került bemutatásra *Aranyláz* (*The Gold Rush*) címmel. A történet szerint a Kis Csavargó (Chaplin) Alaszkába utazik, hogy részese legyen az aranyásásnak. Balszerencsés vállalkozások, hanyattatások után sikerül aranyra lelnie, gazdag ficsúr lesz belőle, s választottjának szívét is elnyeri.⁴

Humprey Bogart (*A Sierra Madre kincse*)⁵, Sean Connery, Michael Caine (*Aki király akar lenni*)⁶, Clint Eastwood, Telly Savalas, Donald Sutherland (*Kelly hősei*)⁷, Richard Chamberlain (*Salamon király kincse*)⁸, Bud Spencer, Terence Hill (*Kincs, ami nincs*)⁹, Geoffrey Rush, Johnny Depp (*A Karib-tenger kalózái*)¹⁰, Nicolas Cage (*A nemzet aranya*)¹¹ is alakítottak már kincshajhászt filmjeikben. Mindenki ismeri Indiana Jones (Harrison Ford¹², Sean Patrick

⁴ *The Gold Rush*, 1925. United Artist, USA

⁵ *The Treasure of the Sierra Madre*, 1948. Warner Bros, USA

⁶ *The Man Who Would Be King*, 1975. Columbia Pictures, UK – USA

⁷ *Kelly's Heroes*, 1970. Metro-Goldwyn-Mayer – Katzka-Loeb – Avala Film, Jugoszlávia – USA

⁸ *King Solomon's Mines*, 1985. The Cannon Group – Paramount Pictures, USA

⁹ *Chi trova un amico, trova un tesoro* (*A Friend Is a Treasure*), 1981. Compagnia Edizioni Internazionali Artistiche Distribuzione (CEIAD) – Warner-Columbia Film, Olaszország – USA

¹⁰ *Pirates of the Caribbean 2. Dead Man's Chest* (*A Karib-tenger kalózái 2. Holtak kincse*), 2006. Buena Vista, USA

¹¹ *National Treasure 2. Book of Secrets* (*A nemzet aranya 2. Titkok könyve*), 2007. Walt Disney Pictures, USA

¹² *Raiders of the Lost Ark* (*Indiana Jones és az elveszett frigyiláda fosztogatói*), 1981. Paramount Pictures, USA

Flanery¹³), Lara Croft (Angelina Jolie)¹⁴ alakját, s talán egy-egy kép is bevillan, amint ezek az alakok nyaktörő mutatványokat végrehajtva harcolnak a „gonosz kincsrablók” ellen.

A filmipar egyik legnagyobb kincse az arany, ha magukat a nagyközönség előtt bemutatott filmeket nem is vesszük figyelembe. Ezt maguk a filmes díjak megnevezései támasztják alá. A Cannes-i Fesztivál legnagyobb értékű díja az Arany Pálma, az ugyanitt átadott filmművészeti díj az Arany Kamera, a francia filmművészeti sajtó díja az Arany Csillag, a Berlieni Nemzetközi Filmfesztivál fődíja az Arany Medve, a Velencei Filmfesztivál fődíja az Arany Oroszlán, az amerikai filmes és televíziós díj, amelyet évente egyszer az Oscar-díjhoz hasonló gála keretében osztanak ki, a Golden Globe-díj, vagyis magyarul Arany Glóbusz díj. Ezekon kívül az Arany Piramis a kairói, az Arany Sárkány a krakkói, az Arany Galamb a lipcsei, az Arany Leopárd a locarnói, az Arany Kagyló pedig a San Sebastian-i filmes díj. 1980-ban az Oscar-díj ellenpólusaként John Wilson megalapította az Arany Málna díjat, amit a filmipar legrosszabb alakítást nyújtó színészei, legrosszabb forgatókönyvírói, dalszövegírói, rendezői és filmjei kaphatnak „jutalmul”.

AZ ARANY AZ IRODALOMBAN

Közmondások, szólások, anekdoták, legendák és regények szólnak az aranyról, az anyagi jólét kulcsfogalmáról, az egyik legrégebben ismert, s talán minden idők legjobban becsült nemesféméről.

Mikszáth hőse, Csemez úr az „aranycsináló” nevet kapta, hisz „örökké aranykészítésen törte a fejét, s minden fogalmat arannyal fejezett ki. A májusi eső fölért neki egy mázsa arannyal, ha valakit megdicsért tanítványai közül, azt mondta rá, hogy aranyat ér az esze és szorgalma, ha valakinek jót kívánt, azt is aranyban fejezte ki: »arannyá váljék minden haja szála!« stb. Ez már gyengéje volt, és sok jó tulajdonságai mellett bizvást el lehetett neki nézni” (MIKSZÁTH 1978). Csemez úrnak, igaz, ebből kára nem származott életében, viszont lányát, Krisztinát, kit

---

Indiana Jones and the Temple of Doom (Indiana Jones és a végzet temploma), 1984. Paramount Pictures, USA

Indiana Jones and The Last Crusade (Indiana Jones és az utolsó keresztes lovag), 1989. Lucasfilm – Paramount Pictures, USA

Indiana Jones and the Kingdom of the Crystal Skull (Indiana Jones és a kristálykoponya királysága), 2008. Amblin Entertainment – Lucasfilm – Paramount Pictures, USA

¹³ *The Young Indiana Jones Chronicles* (Az ifjú Indiana Jones kalandjai), 1992–1996. Amblin Entertainment – Lucasfilm – Paramount Television, USA

¹⁴ *Lara Croft: Tomb Raider*, 2001. Paramount Pictures, USA

Lara Croft Tomb Raider: The Cradle of Life (Lara Croft: Tomb Raider 2. Az élet bölcsője), 2003. Paramount Pictures, USA

mindennél jobban szeretett, s kiről azt gondolta, „...színarany ez a leány!”, végül a vénlányság állapotába kergette, akaratlanul. Mikor Krisztina eladósorba került, apja kijelentette, „Krisztinát oda nem adja senkinek, hacsak nem akkora darab aranyért, amennyit ő maga nyom” (MIKSZÁTH 1978). Ez a kijelentés vezetett oda, hogy kérője, Mirkovszki Miklós, Amerikába utazott aranyat ásni. Útjáról azonban soha nem érkezett meg, pedig Csemez úr már rég meghalt, s Krisztina mindig csak várta, „...hátha csakugyan itt terem...” (MIKSZÁTH 1978).

A boldogság megtalálása a gazdagságon, pénzen, hatalmon múlik, de vajon csak ezeken keresztül érheti el az ember? Ki ne ismerné Midasz király legendáját, aki csak egyet kért jutalmul Dionüszosztól: „...mihez csak ér testem, minden változzék sárga arannyá” (NASO 1982). A kezdeti örömök után azonban következett a szomorú felismerés, hogy gazdag nyomorulttá tette magát, s „...futna a kincseitől s iszonyodva utálja, mit esdett” (NASO 1982). Midasznak végül sikerül megszabadulnia az először hön áhított átkától. A szerencse, vagy a tudatosan elért haszon teher is lehet. Polükratész megkísértette szerencsését, legszebb kincsét, szerencsehozó aranygyűrűjét a tengerbe vetette, de az csodálatos módon visszakerült hozzá.

Csemez úr jelleme két szemszögből elemezhető. Tekintheünk rá úgy, mint egy apára, aki lánya boldogságáért harcol. Viszont pont ő az, aki örök boldogtalanságba taszítja egyetlen gyermekét. Vagyis az arany jó, mert lehetővé teszi a gondtalan életet, vagy rossz, mert olyan dolgokra veszi rá az embert, melyet az valójában nem akart? Illetve bizonyos értelemben örök kárhozatra ítélt, és elszakítja az embereket egymástól.

ÖSSZEGZÉS

Az előbbiekből kiindulva feltehető a kérdés, hogy a jó és a rossz határvonala hol húzható meg, illetve a jóságból elkövetett rossz, a szükséges rossz vajon tényleg rossz, vagy inkább jó? Timár pozitív, vagy inkább negatív hős? Az egyik szemszögből nézve ő az, aki megmenti Tímeát, vagyonossá teszi, de ha az odáig vezető utat vesszük szemügyre, vagyis azt, hogy Brazovics urat tönkretette, s miatta lett öngyilkos, akkor egy nem szándékosan elkövetett, de mindenesetre mesterkélt előkészített gyilkosságra is gondolhatunk. Timárra pedig mint gyilkosra. De bárhogy is vélekedünk, a kulcsfogalom mindkét esetben a kincs marad. Vagyis az arany, mely gyilkossá, illetve hősszerelmissé tette Mihályt. Pontosabban, mint később kiderül, nem él örök boldogságban a pár. Az arany, ami fényűző életet, boldogságot ígért, nem hozta meg a várt reményeket. Ismét a jó és rossz ellentétével kerülünk szembe.

Érdekes megfigyelni, Jókai miként vezeti *Az arany emberben* Ali Csorbadzsi kincséhez Timár Mihályt. Nem mindennapi aranyásásnak lehetünk szemtanúi. A

Duna mélyéről előkerülő vörös félholddal jelzett zsák értelmezhető a bányászás és az aranymosás ötvözeteként is. Hisz mélyről, a Duna fenekéről kerül elő, mint ahogyan ilyen mélységekből, csak éppen a föld alól hozzák felszínre ezt az értékes ércet. A Duna – mint víz – allegóriája lehet az aranyat mosó amerikai folyóknak is. A vagyon, az arany mennyisége pedig talán azért ilyen nagy, mert kettős „bányászás” eredménye.

Timár egyáltalán nem tudatos aranycsinálása vetekedik az alkímia tudományával. Bár tudatlanul, s nem szándékosan, sőt akarata ellenére, neki sikerült a semmiből aranyat előállítania. Ez egy csodás képesség, melyet tudományos állításokkal nem lehet alátámasztani. Lehet, valójában ezt fedi a Bölcsek Kövének fogalma, s nem egy anyagra kell gondolni, csak pusztá megmagyarázhatatlan képességre.

Timár Mihály alakja két mitológiai személy ötvözeteként értelmezhető. Vagyona, gazdagsága már teher számára, mint Midasz királynak a mindent arannyá változtató keze. A kápráztató látvány, a „Fejedelmi gyűjtemény!” (JÓKAI 1969: 148), amiért küzdött, az evidenciák átértékelése után már egyáltalán nem fontos számára. Szeretne megszabadulni vagyonától, legalábbis egy részétől, mely „gyűrűkből, miknek kövei brilliantok, zafirok, smaragdok; – karperecek opállal, türkizzel rakva; gyöngyfüzerek mogyoró nagyságú szemekből, egy nyaklánc csupa gyémánt-solitairekből” áll, de Polükratészhez hasonlóan, számításai „balul” sülnek el. Boldogsága azonban nem teljesülhet be, hisz felesége, Tímea, más férfit szeret, a szívet pedig pénzzel nem lehet megvásárolni. Tímea vagyonos férje mellett „egykedvűen tekintett az ölébe halmozott drágakövekre: gyémántok, rubintok tüze nem melegítette azt fel!” (JÓKAI 1969: 349), viszont anyja arcképét „sírással, kacagással” (JÓKAI 1969: 348) vette kezébe, s csókolta. Timár „amihez nyúl, arannyá válik”, s már mindenki Arany embernek nevezi. A remélt veszteségek helyett pénze egyre csak gyarapszik. Sikeresebb-nél sikeresebb üzleteket köt. Maga is meglepődik szerencséjén, de igazából már nem is érdekli, mi történik vagyonával. Nincs szüksége több pénzre, valójában egyáltalán nincs szüksége pénzre. Egy másik életet választ, ahol nincs szüksége anyagi javakra. Nem a pénzben és a gazdagságában találta meg boldogságát.

IRODALOM

- BACSKULIN István 2000. *Vajdaság szőlészete és borászata*. = *Létünk* 2000/1–2.
http://adattar.vmmi.org/cikkek/4624/letunk_2000.1-2_09_bacskulin_istvan.pdf
- BALLA Tibor 1999. *Ada-Kaleh szigete osztrák–magyar fennhatóság alatt, 1878–1918*. = *Hadtörténelmi Közlemények*, 1999/1.
<http://www.epa.hu/00000/00018/00008/pdf/balla.pdf>
- BOKOR József szerk. 1998. *A Pallas nagy lexikona – Az összes ismeretek enciklopédiája tizenhat kötetben*. Budapest

- <http://mek.niif.hu/00000/00060/html/index.html>
 CHATMAN, Seymour 1980. *Amire a regény képes, de a film nem (és fordítva)*. = *Vizuális irodalom és narráció*. Szöveggyűjtemény. Ford. Sággy Miklós. Szeged
<http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszlet/mediatar/vir/szoveggyujtemeny/chatman/index.html>
 FINTA Gábor 2010. *Párbeszéd A Dunánál* (Petri és József Attila). = *Új Forrás*, 42. évf. 6. sz. (2010. június)
http://epa.oszk.hu/00000/00016/00156/pdf/ufo_2010_06_054-060.pdf
 JÓKAI Mór 1969. *Az arany ember*. Budapest
 JÓZSEF Attila 1936. *A Dunánál*. = *József Attila összes költeménye*, 1980. Budapest
<http://mek.oszk.hu/00700/00707/html/vs193601.htm#04>
 KAPPANYOS András 2004. *A nyolcvanas–kilencvenes évek*. = *A Dunánál – magyarok a 20. században (1918–2000)*, 2004. Encyclopaedia (Humana Hungarica 09.)
<http://mek.oszk.hu/01900/01906/html/index3.html>
 MADÁCH Imre 1977. *Az ember tragédiája*. Budapest
<http://mek.niif.hu/00800/00875/00875.pdf>
 MAGRIS, Claudio 1988. *A Habsburg-mítosz az osztrák irodalomban*. Ford. Székely Éva. Budapest
 MAGRIS, Claudio 1992. *Duna*. Ford. Barna Imre–Kajtár Mária. Budapest
 MAGRIS, Claudio 2001. *Én határ menti író vagyok*. = *Nagyvilág*, 46. évf. 5. sz. (2001. május)
<http://www.inaplo.hu/nv/200105/15.html>
 MIKSZÁTH Kálmán 1978. *Az arany kisasszony*. = *Tót atyafiak*. Budapest
<http://mek.oszk.hu/00800/00897/>
 NASO, Publius Ovidius 1982. *Átváltozások*. Budapest
<http://mek.niif.hu/03600/03690/03690.htm>
<http://mek.niif.hu/03600/03690/03690.htm#80>
 PETRI György 1999. *Amíg lehet*. Budapest
 PETRI György 2000. *Magyarázatok P. M. számára*. = *Holmi*, 12. évf. 12. sz. (2000. december)
www.holmi.org/2007/04/petri-gyorgy-magyarazatok-p-m-szamara-i
 RÓZSAFALVI Zsuzsanna 1998. *Szövegköziség a Mikszáth-poétikában – Az arany kisasszony és Az eladó birtok*. = Eisemann György szerk.: *A kánon peremén – Az irodalmi modernség alakváltozatai a XIX–XX. század fordulójának magyar prózájában*. Budapest
 STÖHR Lóránt 2001. *Cselekmény a filmen és az irodalomban. Az aranyember 1918-as, 1936-os és 1962-es filmfeldolgozásai*
www.filmintezet.hu/magyar/filmint./filmspir/17/cselek17.htm
 SZABÓ Szilvia 2002. *A kővé vált könyvtár és a Duna olvashatósága (Jókai Mór és a Duna-mítosz)*. = *Üzenet*, 2002 nyara
<http://www.zetna.org/zek/folyoiratok/69/szabosz.html>
 SZIJÁRTÓ Imre összeállítása, 2006. *Film és irodalom*. = *Nagy Világ*. Világirodalmi folyóirat, 51. évf. 8. sz. (2006. augusztus)
www.nagyvilag-folyoirat.hu/2006-8-ok.pdf
 TÓTH J. Attila 2007. *A „Duna kincse”*. = *Örökség*, 1. évf. 1. sz. (2007. január)
http://epa.oszk.hu/02100/02163/00001/pdf/EPA02163_orokseg_2007_01.pdf
 TVERDOTA György 2000. *„A Dunánál” ciklusszerkezetéről*. = *Irodalomismeret*, 2000/2–3.

- http://franka-egom.ofm.hu/irattar/irasok_gondolatok/konyvismertetesek/konyvek_12/jozsef_attila/jozsef_attila-tanulmanyok/web_anyag/09_tverdota/dunanal_ciklusszerkezete.htm
- TVERDOTA György, KAPPANYOS András, VERES András 2004. *Avantgárd és modern klasszicizmus (1918–1945)*. = *A Dunánál – magyarok a 20. században (1918–2000)*, 2004. Encyclopaedia (Humana Hungarica 09.)
<http://mek.oszk.hu/01900/01906/html/index3.html>
- VERES András 2004. *Államosított irodalom (1945–1968)*. = *A Dunánál – magyarok a 20. században (1918–2000)*, 2004. Encyclopaedia (Humana Hungarica 09.)
<http://mek.oszk.hu/01900/01906/html/index3.html>
- VERES András 2004. *A korszak legjelentősebb alkotói*. = *A Dunánál – magyarok a 20. században (1918–2000)*, 2004. Encyclopaedia (Humana Hungarica 09.)
<http://mek.oszk.hu/01900/01906/html/index3.html>
- VERES András 2004. *Az irodalmi élet alakulása 1968-tól 1980-ig*. = *A Dunánál – magyarok a 20. században (1918–2000)*, 2004. Encyclopaedia (Humana Hungarica 09.)
<http://mek.oszk.hu/01900/01906/html/index3.html>
- http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszet/index.php?option=com_tananyag&task=showElements&id_tananyag=38
- <http://selmeciszellem.hu/hagyomanyok/selmecbanya-legendaja/>
- <http://arany.lap.hu/>
- http://jazsoli5.freeblog.hu/archives/2010/01/07/Friedrich_Schiller_Polukratesz_gyuruje/
- <http://wikipedia.org/>
- <http://www.imdb.com/>
- <http://http://port.hu/>
- <http://www.indianajones.com/>
- <http://www.tombraider.com/>
- <http://www.magyorszo.co.rs/>
- <http://www.kislexikon.hu/>

Gold in the Web of Disciplines

The paper attempts to embrace on interdisciplinary grounds the notion of gold and its range of use, as well as interprets its role and meaning in the world through literary texts and cinematic art. It also presents superstitions and beliefs connected to gold. There are also studies of gold as substance, a natural alloy, a means of payment, and a symbol. The author also deals with the usage of the meaning of gold in literature, as seen through records and historical facts dating from Ancient times, through alchemy, i.e. the science of gold-making, continuing to the 19th century Gold rush, all the way to present-day notions. Using examples of a novel and a short story, as well as some anecdotes, legends, or excerpts from these texts the author attempts to justify or to refute these historical claims and beliefs. Furthermore, with an emphasis on Vojvodina, it also examines Jókai's novel *Az arany ember* [The Man with the Golden Touch] researching the Danube-myth and the settlements along the Danube. The concluding part

– as a summarizing unit of the whole study – deals with Jókai’s novel *Az arany ember*: it connects the different meanings in various disciplines and interprets these threads in the context of this key work.

Keywords: gold, Gold rush, Mór Jókai, Selmezbánya, the Danube, the Philosopher’s stone, film, literature

Beérkezés időpontja: 2012. 11. 28.

Közlésre elfogadva: 2013. 01. 15.